

Моціяка О. П.

ORCID: 0000-0003-0891-3958

аспірантка

ДУ «Інститут всесвітньої історії

Національної академії наук України»

м. Київ, Україна

КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ТУРЕЦЬКО-БАЛКАНСЬКИХ ВІДНОСИН ЗА ЧАСІВ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АХМЕТА ДАВУТОГЛУ (2009–2016)

Ключові слова: неоосманізм, «м'яка сила», Партія справедливості і розвитку, Ахмет Давутоглу, Турецька агенція співробітництва та розвитку, Інститут ім. Юнуса Емре.

Після розпаду Османської імперії у 1918 р. турецько-балканські відносини тривалий час не були активними. Мустафа Кемаль (Ататюрк), президент утвореної в 1923 р. Турецької республіки, відкинув османський геополітичний вектор та імперські амбіції держави. Аж до початку ХХІ ст. Балкани не перебували в колі першочергових зовнішніх інтересів Туреччини. Ситуація змінилася, коли на парламентських 2001 р. виборах перемогла Партія справедливості і розвитку (далі – ПСР), очолювана чинним президентом Реджепом Тайїпом Ердоганом [1].

Концептуальні засади зовнішньої політики партії були розроблені політологом і політиком, а з 2009 р. – міністром закордонних справ Туреччини Ахметом Давутоглу у праці «Стратегічна глибина» (2001). Одним із її ключових постулатів є повернення до османських геополітичних інтересів, до яких входить і Балканський регіон (т. зв. концепція «неоосманізму») [5, с. 34]. Саме з цього приводу Р. Т. Ердоган у 2009 р., виступаючи на церемонії запуску серії проектів, реалізованих в Сербії Агентством зі співробітництва та координації при турецькому уряді (далі – ТІКА) у 2019 р., зазначив: «Наше історичне і культурне надбання є нашим спільним надбанням. Кожна п'ядь цих земель є пам'ятником нашої солідарності і нашій співпраці» [6].

На відміну від періоду Османської імперії, який А. Давутоглу назвав «золотим віком для Балкан» [4, с. 362], в сучасну епоху Анкара прагне здійснювати вже не політичний, а соціально-економічний і культурний вплив. Останній, зокрема, є складовою т. зв. політики «м'якої сили». За визначенням професора Гарвардського університету Дж. Ная, це політика, заснована на нематеріальних чи непрямих впливах, таких, як

культура, цінності та ідеологія [8]. Культурний вплив на Балканський регіон Туреччина здійснювала і здійснює через діяльність Турецької агенції співробітництва та розвитку (далі – ТІКА), Інституту ім. Юнуса Емре, різноманітних організацій та засобів масової інформації.

ТІКА була заснована ще в 1992 р. з метою допомогти дружнім і союзним націям (Близький Схід, Кавказ та Балкани) в політичному та економічному напрямку. Згодом ця установа почала надавати на Балканах послуги з охорони здоров'я, культурної співпраці, адміністративну допомогу, освітню підтримку та відновлення пам'яток історичної спадщини [2, с. 98]. На культурний напрямок щорічно ТІКА виділяє 14,78% інвестицій. В основному організація займається реставрацією культурних пам'яток. Наприклад, у зазначений період реставрації зазнали як мусульманські святині, так і християнські (православна церква св. Георгія в Куманово, Македонія; францисканський монастир у Фойниці, Боснія й Герцеговина) [3, с. 93].

Велику роль у просуванні турецьких культурних наративів грають ЗМІ. Так, у Косово існує спеціальний турецький канал *Yeni Dönem* («Нова ера»), основною метою якого є «підтримка турецької громади в Косово, збереження її культури, мови та традицій». На початку 2010 р. турецька державна телевізійна мережа TRT Avaz, окрім грецької, болгарської, македонської, румунської, додала боснійську та албанську мови [5, с. 57–58]. Служба новин Anadolu Agency набула популярності, зокрема, у Боснії й Герцеговині.

Турецькі серіали (*dizi*) часто транслюються у прайм-тайм на балканських каналах, що є досить потужним виявом «м'якої сили». Теми – найчастіше побутові, сучасні, проте часто й історичні. У 2011 р. вийшов на екрани, мабуть, найвідоміший турецький серіал «Величне століття», що здобув найбільшу популярність саме на Балканах. Це стало ще одним із засобів просування не тільки турецької культури, а й османської спадщини, оскільки сюжет серіалу розгортається в часи правління Сулеймана I Кануні (1520–1566). Мелодрами змінили уявлення про сучасне турецьке суспільство на Західних Балканах. Образ турків як сучасних, працьовитих людей протистояв традиційному образу, який раніше був поширеним у регіоні [7, с. 14].

Культурний вплив також реалізовувався через різноманітні культурно-освітні програми. Анкара пропонувала свої стипендіальні програми в Албанії, Боснії і Герцеговині та Косово. У 2010 р. Туреччина відкрила Культурний центр Кемаля Атаюрка в м. Новий Пазар (Сербія). Ще з 2011 р. розроблені нові стипендіальні програми для сербських студентів [5, с. 58]. Кількість власників турецьких стипендій з балканських країн зростає з 467 у 1992 р. до 721 у 2011 р.

Турецькі культурні центри Інституту ім. Юнуса Емре розпочали свою роботу в 2007 р. Ці установи в основному займаються викладанням турецької мови та проведенням різноманітних культурних заходів. На

Балканах свої офіси інститут мав в Албанії, Боснії і Герцеговині, Косово, Македонії та Румунії. Центри брали активну участь у поширенні викладання турецької мови в державних школах. Так, у Сараєво у 2012/2013 навчальному році деякі початкові та середні школи почали пропонувати турецьку мову як курс за вибором [7, с. 13].

Отже, культурний аспект турецько-балканських стосунків у період політичної діяльності Ахмета Давутоглу був досить активним та плідним. Поштовх цьому дала концепція «м'якої сили», що втілювалася ПСР в політиці щодо Балканського регіону. Основна увага приділялася відновленню історичної спадщини, діяльності освітніх організацій та засобів масової інформації. Усе це сприяло виникненню чи збільшенню у цих країнах кількості прихильників майбутнього союзу з Туреччиною – наступницею Османської імперії, період перебування у складі якої, був, за висловом Давутоглу, «золотим віком для Балкан». Також збільшення уваги Анкари до Балканського регіону, здійснення тут активної культурно-інформаційної політики значно посилило геополітичну вагу Туреччини у світовій політиці.

Література:

1. Aydıntaşbaş, A. From myth to reality: How to understand Turkey's role in the Western Balkans. URL: https://ecfr.eu/publication/from_myth_to_reality_how_to_understand_turkeys_role_in_the_western_balkans/ (дата звернення: 25.04.2021).

2. Beylur S. Turkey's Balkan Policy under AK Party and claims for neo-ottomanism: master's thesis. Ankara, 2013. 139 s.

3. Gibas-Krzak D. The politic, economic and cultural influences of neo-ottomanism in post-Yugoslavian countries. An analysis illustrated with selected examples. *POLSKA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI. STUDIA ŚRODKOWOEUROPEJSKIE I BAŁKANISTYCZNE*. TOM XXVI. S. 89–101.

4. Koç Z. E., Osnoy M. An evaluation of Turkey's Western Balkans policy under the AKP and prospects for the post-Davutoğlu era. *SUTAD*, Bahar 2018. № 43. S. 355–367.

5. Mitrovic M. Turkish foreign policy towards the Balkans: the influence of traditional determinants on Davutoğlu's conception of Turkey – Balkan relations. Berlin: GeT MA Working Paper Series. 69 s.

6. President Recep Tayyip Erdoğan Inaugurates TİKA Projects in Serbia. URL: https://www.tika.gov.tr/en/news/president_recep_tayyip_erdogan_inaugurates_tika_projects_in_serbia-54201 (дата звернення: 27.10.2022)

7. Vračić A. Turkey's Role in the Western Balkans. Berlin: SWP, 2016. 34 s.

8. Word Spy. URL: <https://wordspy.com/index.php?word=soft-power> (дата звернення: 20.04.2021).